

Otázka: Filosofie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Lenka Ditrichová

Filosofie

- 6. stol. př. n. l.

- původ slova je z řečtiny: „milovat moudrost“

- **vědění nejvyššího stupně**

- v 6. st. př. n. l. nový druh - objevuje se pojem logos -> to, co se kolem člověka děje se vysvětluje přirozenou cestou (vědecky - rozum, logika, objektivita)

- filosofie stojí **v protikladu s mytologií**

- prvními filosofy byli **mořeplavci**

- podstatou filosofie je lidská zvědavost, potřeba něco poznat

a) vyplývá z praktických otázek života (přemýšlíte nad tím, jakou školu půjdete studovat...)

b) otázky, které nejsou bezprostředně spjaté s praktickým životem (hlubší lidské prožitky)

=> **filozofie - nejobecnější otázky o smyslu lidského bytí, světa, podstatě**

Milétská škola (pol. 6. st. př. n. l.)

- filozofie v pravém slova smyslu
- vymaňuje se z náboženství (některé dokonce kritizuje)
- začíná využívat především rozum (chce vysvětlit svět z přirozených příčin)
- **pralátka** = to, co je společné všemu jejich hledání (to, co stálo úplně na počátku - pro někoho vzduch..)
- vše vychází z přírody
- Milét, Efes - nejbohatší přístav řeckého světa (střet jazyků, náboženství..) - rodiště filosofie
- > Tháles - bývá označován jako přírodní filosof
- zabýval se i kupectvím (hodně cestoval)
- významný astronom (správně předpověděl zatmění Slunce)

- jako filosof se projevil 2 způsoby:

1) klade si filosofickou otázku: Co je nejobtížnější ze všech věcí? Znat sebe sama. Co je nejsnazší? Pomocť druhým lidem. Co je Bůh? Nemá počátek ani konec.

2) pralátka je voda (všechno vzešlo z vody - Země je placka na vodě)

-> Anaximandros - 610 - 547 př. n. l.

- napsal Spis o přírodě

- základem všeho je **apeiron** (neomezená přirozenost) - z toho vyděluje všechny

látky, které existují (Země se volně vznáší v prostoru)

-> Anaximénes - pralátkou je **vzduch** (počátek, z něhož vše vzniká a do něhož se vše rozkládá, má své

procesy – zřetřování a zhuřtřování – tak vznikají všechny známé látky)

Význam Milétské školy:

- 1) vznik jsoucna z pralátky (přirodovědné myřlení)
- 2) snaží se najít jeden praprincip
- 3) monistická škola (pralátka je pouze 1)
- 4) materialistická škola (pralátku nehledají v nadpřirozených jevech, ale ve svém okolí – hmotný základ)
- 5) vysvětlují svět z něho samotného
- 6) vysvětlují svět z tzv. kvalitativní stránky

Pythagorovci

- vysvětlují svět z kvantitativní stránky (chce-li někdo znát svět, musí znát čísla, neboť čísla řídí svět)
- prvky čísel pokládali za prvky všech věcí (čísla jsou symboly, mají zvláštní podstatu)
- navázal na ně Platón
- **základem je nauka o číslech** (stavební kameny světa, mají zvláštní moc)
- nejdokonalejší je desítka
- nehledají pralátku, ale **prazákon**, podle něhož vše vzniklo (zákon o číslech)
- s naukou o číslech spojují své náboženství

- náboženské a mýtické idey - vliv indické filosofie (převtělování, odmítali požívat maso)
- důraz na morální kvality
- cíl - vysvobodit duši - důraz na disciplínu, etiku

Eleaté

- města Elea - Elejská škola
- > Xenofanés - kritizoval řecké náboženství (kritizoval mnohobožství, musí být pouze jeden bůh)
- **panteismus** - bůh je všudypřítomný, je součástí přírody
- > Parmenidés - nejvýznamnější představitel
- vytvořil myšlenku o tom, že neexistuje žádný pohyb => neexistuje žádná změna, žádný vývoj, existuje jen jsoucno (vyplňuje prostor, není místo pro pohyb)
- > Zénón z Eleje - podpořil Parmenidovo tzv. učení o logických paradoxech a teoriích dokazujících nemožnost pohybu
- oddělili rozum od smyslů (poznávat se dá pouze rozumem)
 1. **Achilles a želva** (Achilles nikdy nedohoní želvu, želva má náskok)
 2. **Letící šíp** (v každém bodě své dráhy stojí a nepohybuje se)
 3. **Půlení** (věčné překonávání nekonečných polovin cesty)

Předsokratovská škola

- > Hérakleitos z Efesu - přídomek temný (byl samotářský)
 - pralátka oheň (všechno vznikne z ohně a do ohně se zase vrací)
 - **všechno plyne (nic netrvá)**, otázka času, změny a proměny X Eleaté
 - když na Zemi nastane úplný klid, tak všechno zanikne (lidstvo nebude)
 - nelze vstoupit dvakrát do stejné řeky (voda je jiná, i ty jsi jiný)
 - máme jen jedno Slunce (nemůže spatřit to samé Slunce každý den)
 - základem jeho filosofie jsou protiklady (zápas řídí svět, nesmí být klid)
 - **každá věc potřebuje ke svému životu protiklad**
 - nenáviděl lékaře (pomáhal si sám)
 - logos - světový rozum (úkolem člověka je poznat tento světový rozum, který vším vládne - rozumná řeč, slovo)
 - velký vliv na pozdější filosofii (Platón, Aristoteles, Klemens Alexandrijský, Fridrich Hegel, Fridrich *Nietzsche* ...)
 - slovo **dialektika má 2 významy**: = dokazovat pomocí argumentů
- = vývojová nauka (vše se vyvíjí, vše se pohybuje) - F. Hegel

1) Bytí je, nebytí není. - Eleaté (Parmenidés)

X

2) Bytí i nebytí tvoří elementy dění. - Předsokratovská škola (Hérakleitos)

Atomisté

-> Leukippos - zakladatel teorie, která říká, že **nic nevzniká bez příčiny** (vše, co se děje, má příčinu)

- kauzalita = příčinnost

- „Ani jedna věc nevzniká bez příčiny, ale vše vzniká z nějakého důvodu a nutnosti.“

-> Démokritos - využil Leukippovo teorii

- **atomy** = nespočetné, nepatrné, nemůžeme je vnímat, nejsou dělitelné, jsou neměnné, ale liší se tvary

- nová věc vzniká spojením atomů => vznikají nové viditelné věci => bezpočetné světy (my jsme součástí jednoho z nich)

- atomy se pohybují v nekonečném prostoru podle zákona tíže (narážejí na sebe -> víření)

- **vlastnosti věcí** - atomisté kladou **důraz na rozum**

- věci se liší tvarem, polohou a velikostí => uspořádání atomů

- **vlastnosti dělí do 2 skupin:**

1) primární - hlavní, poznáváme rozumem

2) sekundární (temné) - poznáváme smysly (barva, teplo..)

- odmítají nahodilost, **zavrhují náhodu**, všechno má svou příčinu!

- duše člověka se skládá z atomů, po smrti se rozpadá => duše je smrtelná

- etika - zdůrazňují pocity jako je blaženost, radostná spokojenost mysli (ataraxia)

- upřednostňují duchovní, morální hodnoty

- „Raději bych objevil jediný důkaz (v geometrii), než bych získal perský trůn.“

Význam atomistů:

- 1) systém přírodní filosofie
- 2) materialistická škola (atomy)
- 3) uzavírá před Sokratovské období, vyvrcholení

Vrcholné období řecké filosofie

Sofisté

- centrem jsou Athény
- všeobecná pochybnost o poznávacích schopnostech člověka => činnost sofistů
- vznik bohatství, blahobytu, nových informací => potřeba vyššího vzdělání
- v Řecku roste význam řečnictví (cílem bylo přesvědčit o pravdě, mít argumenty a umět je obhájit)
- **sofisté** = učitelé moudrosti (za peníze vyučovali moudrosti, výmluvnosti)
- praktici, **subjektivní pravda** (hovořili o tom, že neexistuje objektivní pravda - pravdivé je to, co má největší úspěch, popřeli měřítka spravedlnosti, pravdy)
- > Prótagoras - potulný učitel, putoval po celém Řecku
- žil uměním, právnictvím
- „Člověk je mírou všech věcí - jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou.“ (subjektivní pravda)
- kritika náboženství (nemůžeme nikdy poznat, jestli vůbec nějaký bůh existuje - obžalován z

bezbožnosti)

-> Gorgias - objevuje se u něj Zenonova dialektika

- „Nic není. Je-li něco, je to nepoznatelné, je-li to poznatelné, nedokážeme to vyjádřit a vysvětlit.“

Význam Sofistů

- 1) zabývají se člověkem (odvrácení od přírody)
- 2) předmětem myšlení (samotné myšlení) - kritika jeho podmínek, hranic a možností
- 3) klade důraz na etiku, začlenili ji do filosofického systému, podrobili ji rozumovému zkoumání

Sokratés

- velmi skromný, vyučoval bezplatně
- dialog, oslovoval kolemjdoucí
- soustřeďoval pozornost na člověka (nejdůležitější je člověk, jeho morálka, to, jak se chová)
- **daimonion** = svědomí božské (vnitřní hlas, který nás vede a zdržuje od všeho, co není morální)
- člověk se nenarodil jako zlý
- ctnost je vědění

Platón

- narodil se do aristokratické rodiny v Aténách

- byl v Sokratově učení až do jeho smrti
- původně se chtěl věnovat politice, ale po odsouzení Sokrata tam politický režim nebyl dle jeho představ
- založil v Athénách školu (akademii) a vyučoval žáky bezplatně
- nauka o idejích - základem Platónovo filosofie, která se nazývá objektivní idealismus (další rozdíl od Sofistů -

ti byli spíše subjektivní)

- v jeho spisu ústava se našel dialog Sokrata, který říká: Představ si jeskyni, kde jsou lidé svázáni, nesmí se

dívat za sebe, vidí jen východ a stěnu, za lidmi je ale oheň -> mezi ohněm a lidmi je zídka, kde chodí lidé s

předměty, oheň dává stíny s předměty a lidé vidí pouze stíny, jednoho člověka odvážou a on se podívá do

ohně (tím skoro oslepne) a pořád neví, kde je pravda. Člověk může těžko uvěřit, že stíny nejsou pravda, a že

pravda je to, co bylo za nimi -> **postupně se člověk učí a zjišťuje, kde je pravda — POINTA -> lidé nevnímají**

svět jako takový, vnímáme pouze skutečnosti které vidíme (nepoznanému lidé nevěří)

- **jeskyně je symbol podobenství našeho života a lidského poznání**

- svět je jakési vězení a skutečný svět je nepoznán

- **duše je uvězněná** a měla by se dostat k poznání — možná podobnost s indickou kulturou

- čím víc se člověk vzdělává, tím více se dostává k idejím a dostává se z vězení

- Platón rozdělil duši na 3 části:

1) myšlení - v hlavě, část nesmrtelné duše

2) vůle - nalézá se v hrudi

3) žádostivost - má své místo v podbřišku

- podle něho je tedy **duše nesmrtelná**, nemá počátek ani konec, hledání a poznávání je vzpomínání

- díky rozumu nesmrtelné části duše žijí lidé v říši idejí a vznětlivost a žádostivost duši vztahuje k zemi a je

poutána tělem -> tělo je pro duši trest

- **idea dobra** = nejvyšší idea, které může člověk dosáhnout

- **platonická láska** = Platónská láska -> základem je láska duševní, ale neodmítá lásku tělesnou

Tělo	Duše	Ctnost	Stát
Hlava	Vůle	Moudrost	Vládci
Hrud'	Rozum	Odvaha	Strážci
Podbřišek	Žádostivost	Uměřenost	Výrobci

- **ctnost** = zdatnost -> stav, kdy se přibližují k největšímu dobru (moudrost, statečnost, uměřenost,

spravedlnost) -> vliv Sókrata

- chceme-li být ctnostní, můžeme se tomu naučit

- Ústavy podle Platóna :

- > aristokracie
- > oligarchie
- > timokracie
- > demokracie
- > tyranie

Aristoteles

- nejuniverzálnější myslitel starověku
- jeho učitelem byl Platón (kritizoval Platóna - „Platón je přítel, ale pravda je přítel větší.“)
- založil školu **Lýkeion** (filisofie) - při filosofování se procházeli
- vychoval Alexandra Makedonského
- říká, že všichni lidé od narození touží po věděni
- **odmítá teorii idey** (každá věc má podstatu)
- vymyslel tzv. **hylémorfismus** = dualistická filosofie (vztah mezi látkou a tvarem - spojením látky a formy vzniká jsoucno)

- 4 základní příčiny jsoucna:

1) látka - zlato

2) forma (tvar) - šperk

3) hybnost - zlatník

4) příčina - proč to vyrábí?

- jakýkoli **pohyb, který nastane má svůj cíl, směr, účel** (entelechie = uskutečnění se)

- čistá forma = hybatel (Bůh - tvůrce světa, ale dál už do něj nezasahuje - král, který sedí na trůnu, ale nevládne) x Xenofánes

- **každá věc musí splnit svůj smysl** (když ho splní, může zaniknout)

- etické - věc plní svůj smysl, neetické - věc neplní svůj smysl

Klasifikace věd

1) vědy teoretické

- matematika, fyzika, metafyzika (první filosofie - zabývá se jsoucnem jakožto takovým, nejvyššími příčinami

existence - „...jsoucno jako jsoucno a to, co mu o sobě náleží...“)

2) praktické

- etika, politika, ekonomika

3) vědy poetické

- umění, umělecká činnost, řemeslo

- **gnozeologie** - věci se skládají ze 2 věcí (substance - podstata, kterou poznáváme rozumem a nemění se;

akcident - poznáváme smysly, probíhá změna)

=> *dvojitý poznání*: smyslové (jak?, nezobecňujeme) a rozumové (proč?, obecné)

- definoval člověka a duši (**zóon politikon - člověk je tvor společenský** - má společenské vazby, stýká se s

ostatními, socializace)

- substancí člověka je **duše** (duše sídlí v srdci - forma)

- duše má 3 základní složky:

1. **rostlinná (vegetativní)** - projevy, roste a rozmnožuje se
2. **živočišná (smyslová)** - společenskost, pudy, instinkty
3. **lidská** - obdařena rozumem

- člověk jako jediný (nejvyšší forma ze všech organismů) má všechny 3 složky

- **člověk** = muž starší 30 let (musí mít svou vlastní svobodu a musí se starat o politiku, pokud se muž nevěnuje

politice a společenskému životu, tak není člověk)

Aristotelova logika

- logika = nauka o správném myšlení (od slova logos)

- vytvořil logický čtverec

- **pojmem** - veškeré naše myšlení probíhá v pojmech (pojmem vznikne tak, že označíme něco, co má společné

znaky s ostatními pojmy - vzniká na základě vlastností) => obecné znaky

- **kategorie** - uznává 10 kategorií (stojí samy o sobě, už nemají žádný nadřazený pojem)
- substance, kvalita, kvantita, relace...
- **soud** - spojení 2 pojmů (karafiát je červený, lavice je dřevěná...)
- **úsudek** - spojení 2 a více soudů
- **důkaz** - použijeme různé úsudky a z toho vyvodíme důkaz

- A - platí pro všechny (všichni smrtelní)
- E - pro žádného neplatí
- I - platí pro některé (někteří smrtelní)
- O - pro některé neplatí (někteří nesmrtelní)

Teorie státu

- rozdělení ústav na 6 částí (vždy 1 dobrá a 1 špatná možnost)
- a) **jednotlivec** (monarchie, tyranida)
- b) **skupina** (aristokracie, oligarchie)
- c) **všichni občané** (politea, demokracie)

- za nejlepší považuje demokracii, za stále možnou aristokracii a za nepřijatelnou považuje aristokracii

- oddělil politiku od etiky
- říká, že **v soukromém životě má člověk hledat ctnosti a v politickém životě spravedlnost**
- politika se řídí určitými pravidly
- zavedl pojem **ideální společnost** (zoon politikon má 3 svobody - nedotknutelnost majetku, rodiny a svobody)
- pokud budou splněny tyto 3 svobody, tak nezáleží na tom, v jakém státním zřízení bude člověk žít
- etika (ctnost) rozebírá lidský život, jaký by měl člověk být a čeho by se měl vyvarovat (snaží se vykreslit obraz

dokonalého života)

- dobro = to, k čemu všechno směřuje (dobré jednání je spravedlivé a vede ke štěstí)
- duševní (nejvyšší, vede k blaženosti, cnost je jedním z duševních jevů), tělesné a zevnější
- nejvyšší dobro = to, co chceme pro to samo
- není důležité vědět, co je ctnostné, ale podle toho jednat
- říká, že nic krásnějšího než blaženost není
- „Kdo chce svou péčí učinit lidi lepšími, musí se pokusit o schopnost zákonodárnou.“ (zdůraznění

vzdělání, vzdělaný a ušlechtilý člověk jest jakoby zákonem sám sobě)

Aristotelovy spisy

- 1. spisy o logice (Analitiky, Organon, Topiky, Kategorie)

- přírodovědné spisy (Fyzika, O nebi, O vzniku a zániku, O duši, Meteorologie)
- metafyzické spisy = ontologické (O obecných příčinách)
- etické spisy (Nikomachova etika - vydána až po jeho smrti, rady synovi)
- politické spisy (Politika)
- spisy o literatuře a rétorice

Helénistické období

- doznívání filozofie v 1. etapě
- rozsáhlé změny ve společnosti, období autonomie (zodpovědnost sám za sebe)
- filozofie se přestává zabývat přírodou, začíná se zajímat člověkem
- největší důraz je **důraz na člověka**
- 3 směry:
 1. stoicismus
 2. epikureismus
 3. skepticismus

Stoicismus

- 3. stol. př. Kristem
- nejvlivnější směr z tohoto období
- „Moudrý člověk se nechá osudem vést, nemoudrý je jím vlečen.“ -> pasivita
- **mravnost** chápali jako v **žití v souladu s přírodou** (tak je chápána i blaženost)
- nejdůležitější ctností je žít v souladu s rozumem a přírodou = blaženost

- zakladatel **Zenón z Kitia** (postavil školu - stoia - sloupořadí)
- byla jim blízká Aristotelova filozofie
- základem je Bůh => zákonem, procesem, osudem je Bůh
- **podstata světa je věčná a vše, co je vytvořené, je vytvořené z živlů**
- upřednostňují vývoj
- vše je propojeno, **vše má svou příčinnost**, vše je determinováno
- člověk má žít ve shodě s tímto řádem a se svou přirozeností a se svým rozumem (etika)
- nutností je respektovat řád věcí
- **člověk nesmí podléhat afektům** (stoický klid), nesmí se naštvat
- vyrovnanost, stabilita
- nabádá k ctnosti (pravé dobro)
- „Moudrý člověk může pohnout světem jenom kdyby chtěl.“
- **Seneca** - rovnost lidí
- filozofie má být tím, co osvobodí člověka od hříšných myšlenek
- vychovatel císaře Nerona, spáchal sebevraždu na jeho příkaz
- filozofie má probouzet z našich chyb a léčit z morálních nemocí
- snahou člověka je dosáhnout blaženosti z mravní dokonalost
- díla: O klidu duševním, O krátkosti života, Cena života, O jediném dobru
- **Marcus Aurelius** - filozofie je učitelka všech ctností

Epikureismus

- Epikúros ze Samu:

- etika spočívá ve vyhledávání klidu (blažensoti)
- žijeme ve 2 světech (svět atomů a prázdna)
- stoupence atomismu
- prostředky dosažení klidu -> **ataraxe** (klid duševní) - dosáhneme ho poznáním přírody, zbavením se strachu

ze smrti, přemáháním bolesti, odmítáním veřejné angažovanosti

- žij skrytě (bez veřejného vystupování)

- **člověk nemá mít strach z Bohů, ze smrti** (klidný střízlivý úsudek - Bohové nežijí na tomto světě, žijeme tu my

=> je na nás, jak budeme žít, jaký život si uděláme)

Skepticismus

- **člověk nemůže přímo poznat pravdu, říká jen to, co je pravděpodobné**

- pravděpodobnost: -> smyslová -> rozumová
- vše, o čem člověk říká, že je pravděpodobné, je pochybné
- cílem je ataraxe (duševní rovnováha)
- zakladatelem byl **Pyrrhon z Elidy:**

1) Jaké jsou věci? Nic o nich nevíme a vědět nemůžeme. (nejsme schopni o žádné věci říct, jaká doopravdy je,

ale pouze, jak se nám jeví)

2) Neexistuje kritérium hodnocení poznávání

3) O všem lze říci protiklady

- konec antické filozofie -> návrat k Platónovi (vznikla tzv. **novoplatónská škola**)

- 2. - 6. st. našeho letopočtu

- etika je hodně podobná helénistickému období

- inspirace indickou filozofií

- v Athénách - nové myšlenky křesťanství